

Eduskunnan työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle

Viite: Kutsu kuulemistilaisuuteen 27.11.2014

Asia: Lapsiasiavaltuutetun lausunto valtioneuvoston ihmisoikeusselonteosta 2014

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on arvioida ja edistää lapsen oikeuksien toteutumista Suomessa. Työn perustana on YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59–60/1991), joka on lakina voimaan saatettu ihmisoikeussopimus. Lapsiasiavaltuutettu arvioi valtioneuvoston ihmisoikeusselontekoa lapsen oikeuksien yleissopimuksen näkökulmasta.

Yleistä

Ihmisoikeusselonteko linjaa valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeustoimintaa kotimaassa ja kansainvälisesti. Se pohjautuu arvioihin aiempien ihmisoikeusselontekojen (2004 ja 2009) ja -selvitysten (1998 ja 2000) sekä vuosien 2012–2013 kansallisen perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman toimeenpanosta. Siinä otetaan huomioon kansainvälisen ja kansallisen toimintaympäristön keskeiset muutokset.

Ihmisoikeusselonteon perusteella todetaan, että kotimainen perus- ja ihmisoikeustilanne on kansainvälisesti vertaillen hyvä. Perustuslaki velvoittaa julkisen vallan turvaamaan perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen. Hallitus on sitoutunut ihmisoikeuksien kunnioittamiseen, suojelemiseen ja edistämiseen lainsäädäntötyössään ja politiikkaohjelmissaan. Uusien kansainvälisten ja alueellisten ihmisoikeussopimusten kansallinen hyväksyminen ja niiden tulkinnan kehittyminen vaikuttavat kansalliseen lainsäädäntöön. Euroopan unionin merkitys perus- ja ihmisoikeustoimijana on kasvanut sekä kansallisella tasolla että kansainvälisessä ihmisoikeuspolitiikassa.

Lapsiasiavaltuutetun kannanotot

Lapsiasiavaltuutetun näkemyksen mukaan valtioneuvoston ihmisoikeusselonteko on selkeä kuvaus Suomen ihmisoikeustilanteesta selontekoon valittujen teemojen osalta. Tulevan hallitusohjelman yhteydessä on välttämätöntä linjata seuraavan valtioneuvoston perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman painopisteet ja tärkeimmät tavoitteet. Ihmisoikeusselonteolla on tärkeä merkitys linjausten pohjustamiseksi. Selontekoon nyt valitut ihmisoikeusteema eivät kuitenkaan saa toimia rajoitteena seuraavalle ihmisoikeustoimintaohjelmalle.

Selonteko sisältää kaikkiaan 34 kehityslinjausta. On tärkeää, että linjaukset on selkeästi nostettu esiin, mutta monin paikoin ne jäävät hyvin yleiselle tasolle. Linjausten toteutuminen käytännön elämässä vaatii konkreettisia toimia. Ylätason linjausten, joille kaikille ei selkeästi ole myöskään ole määritelty vastuutahoa, vaarana on, että niiden toteuttamista ei kukaan ota edistääkseen eikä niihin osoiteta riittäviä resursseja. Linjaukset tulisi siten seuraavassa perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelmassa selkeästi vastuuttaa tietyille toimijoille. Samalla jokaiselle toteutettavalle linjaukselle tulisi luoda konkreettinen toimintasuunnitelma aikatauluineen ja resursseineen.

Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että lasten oikeuksia on ihmisoikeusselonteossa käsitelty ohuesti. Lasten oikeuksien valtavirtaistaminen edellyttää, että lapsen oikeuksien yleissopimuksessa

säädetyt lapsen oikeudet nähdään aidosti ihmisoikeuksina ja että lapsen oikeuksia tarkastellaan niin selontekoon valittujen aihepiirin kohdalla kuin muidenkin ihmisoikeusteemojen käsittelyssä laaja-alaisesti ja läpinäkyvästi. Lasten oikeuksien toteutumista olisi tullut tarkastella ihmisoikeusselonteon otsikossa 5 yhtenä esimerkkialueena kehittyvästä oikeudesta.

Yleissopimuksessa taatut oikeudet täydentävät lasten osalta Suomea sitovissa muissa ihmisoikeussopimuksissa sekä perustuslain perusoikeuksina taattuja oikeuksia. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (SopS 59-60/1991) ei poissulje lapsilta perusoikeuksien ja muiden ihmisoikeussopimusten takaamia oikeuksia. Lapset ovat ensisijaisesti lapsia, jotka tarvitsevat erityistä suojelua, mutta samanaikaisesti lapsen ovat myös (ensisijaisesti) ihmisiä, joita koskevat pääsääntöisesti samat perus- ja ihmisoikeudet kuin aikuisiakin ihmisiä. Lasten oikeuksien tarkastelussa tulisi painottaa niitä teemoja, joihin YK:n lapsen oikeuksien komitea viimeisimmissä suosituksissaan Suomen valtiolle (2011) kiinnitti huomiota.¹

Lapsiasiavaltuutettu nosti ihmisoikeusselonteon valmisteluvaiheessa antamassaan lausunnossa esiin asioita ja ongelmia, erityisesti TSS-oikeuksiin liittyen, jotka lapsiasiavaltuutetun näemyksen mukaan olisi ollut syytä huomioida selonteossa². Eräs tällainen asia on lasten, nuorten ja perheiden palveluiden hallinnon tasoisen koordinaation puute, josta seurauksena on poliittikan hajanaisuutta, tiedonsiirron pulmia ja tehottomuutta. Muut teemat liittyivät mm. lapsen oikeuksiinsa pääsyyn, lapsen osallisuuteen erotilanteissa ja laitossijoitusten ongelmiin. Näitä lapsen oikeuksien toteutumisen kannalta tärkeitä teemoja ei selvityksessä ole käsitelty lainkaan, joten kansallinen perus- ja ihmisoikeuksien tila olennaisten lasten oikeuksien osalta jää arvioimatta. Selonteko voi siten antaa jossain määrin silotellun kuvan perus- ja ihmisoikeustilanteestamme myös kansainvälisen vertailun suhteen. Tämäkin korostaa lasten erityistarkastelua omana kokonaisuutenaan.

Lapsiasiavaltuutettu huomauttaa, että selonteossa esimerkiksi lapsiköyhyyttä ja moniperusteista syrjintää on käsitelty vain Suomen kansainvälisen ihmisoikeustoiminnan yhteydessä. Lapsiköyhyys on yhä kasvavassa määrin myös kansallinen ongelma, joka voi johtaa ihmisoikeusloukkauksiin. Moniperusteisen syrjinnän kohteeksi joutuvat usein juuri lapset. Ikä itsessään on syrjinnälle altistava tekijä. Esimerkiksi vammaisen lapsi, lastensuojeluasiakkaana oleva lapsi, maahanmuuttajalapsi tai romanilapsi saattaa joutua päivittäisessä elämässään syrjinnän kohteeksi. Näihin ongelmiin on siten puuttuva myös kansallisessa ihmisoikeustoiminnassa huomattavasti nykyistä voimakkaammin.

Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että ihmisoikeusselonteko on oikea paikka linjata perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen seurantaa ja Suomen ns. ihmisoikeusarkkitehtuurin tulevaisuutta. Selvityksen käynnistäminen eri perus- ja ihmisoikeustoimijoiden roolista, työnjaosta ja yhteistyön kehittämisestä on kannatettavaa. Tämän ohella on jo nykytilanteessa reagoitava viranhaltijoiden osaamistason vahvistamiseen sekä valtion että kuntien toiminnassa perus- ja ihmisoikeuksiin liittyen.

Jyväskylässä 26.11.2014

Tuomas Kurttila
Lapsiasiavaltuutettu

Merike Helander
Lakimies

¹ <http://formin.finland.fi/public/download.aspx?ID=82628&GUID={08815486-C2F7-4348-A1DC-0985FA9542EC}>

² <http://www.lapsiasia.fi/nyt/lausunnot/lausunto/-/view/1884873>